

Polski film przyrodniczy 1945-2005

Kultura wizualna, a szczególnie dokumentalny film przyrodniczy, odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu stosunku ludzi do przyrody, definiowaniu tego, co postrzegamy jako dzikie, a co jako oswojone, czy wreszcie w odróżnianiu siebie od reszty przyrody, a przez to identyfikowaniu się jako człowiek. Celem projektu jest zbadanie, jak te postawy realizowały się w historii polskiego filmu przyrodniczego w latach 1945–2005, a zatem zbadanie kulturowej historii polskiego filmu przyrodniczego, co pozwoli nie tylko opisać ten obszar, ale też pokazać wpływ medium filmowego na relacje człowiek – środowisko na polskim gruncie.

Głównym pytaniem badawczym jest to, jakie dyskursy na temat przyrody i zwierząt wytwarzały i powielały polskie filmy przyrodnicze tworzone m.in. w Wytwórni Filmów Oświatowych w Łodzi i w TVP. Zbadam, jak paradygmaty dziedzin przyrodniczych, rolniczych czy leśnych pozostają w ciągłym napięciu z logiką sztuki i kina awangardowego.

Przykładem historycznym na to jak przenikają się języki opisujące przyrodę i film mogą być dzieła Włodzimierza Puchalskiego – pioniera polskiego filmu przyrodniczego, który wprowadził na polski grunt termin „bezkrwawe łowy”, nawiązując do terminologii myśliwskiej. W tej metaforze ujawnia się paradoksalny sposób myślenia o filmowaniu przyrody – z jednej strony odrzucenie przemocy, z drugiej kolonizująca naturę logika polowania.

W omawianym okresie powstały setki filmów, dzisiaj zapomnianych przez badaczy. Dotychczasowy namysł ograniczał się do pojedynczych artykułów lub potraktowania tematu jako części większego zakresu badań, np. historii kina dokumentalnego czy też historii WFO. Także sama refleksja na temat relacji medium filmowego i przyrody nie jest w Polsce rozwinięta. Odbywa się ona na marginesach zarówno filmoznawstwa, jak i krytycznych studiów nad zwierzętami. Studia na tym zagadnieniu funkcjonują przede wszystkim w tradycji anglosaskiej, zarówno pod kątem historycznym, np. amerykańskie wildlife films, jak też krytycznego użycia teorii filmu jako skutecznego narzędzia myślenia o zwierzętach i przyrodzie.

Planowana dysertacja pokaże, jak zmieniające się polskie polityki wobec przyrody znajdowały swoje odbicie w filmach przyrodniczych, a także jak filmy mogły współtworzyć same postawy. Zbadam, jaką rolę pełniło kino w kształtowaniu relacji między gospodarką leśną a ideą „narodowości” przyrody oraz jak wpływa na próby określenia tego, co należy uznać za wartę ochrony ze względów politycznych, wzmacniając idee stojące za instytucją parków narodowych. Analizie poddane zostanie również to, jak zmieniał się język filmu przyrodniczego i jego techniki, oraz to, jak forma filmowa pracuje na rzeczy warstwy ideologicznej. Dla przykładu: logika „podglądania”, obecna już we wczesnych filmach Puchalskiego (np. Ptasia wyspa, 1947), towarzyszy filmom przyrodniczym przez dziesięciolecia, ale naukowy i „przyrodoznawczy” charakter (Puchalski, K. Marczak, A. Jaskólska) ustępuje narracyjności, estetyzacji i metaforyzacji (jak w filmie Dziobem i pazurem, K. Matysek, 2002).

Projekty będzie miała charakter interdyscyplinarny. Wykorzystam współczesną myśl posthumanistyczną, w szczególności krytyczne studia nad zwierzętami i humanistykę środowiskową ale także klasyczne narzędzia historyczno filmowe i kwerendę archiwalną.

Badania pokażą, jak polskie filmy przyrodnicze kształtowały myślenie o zwierzętach i roślinach oraz jak wytwarzanie pewnych dyskursów czy wyobrażeń wpłynęło na ambiwalentny stosunek ludzi do przyrody (traktujemy ją jako zasób, jednocześnie mając świadomość potrzeby jej ochrony). Będzie to pierwsza próba całościowego zbadania kina przyrodniczego tego okresu, która nie tylko może wzbogacić wiedzę o polskich filmach oraz o postawach wobec przyrody, ale ma także szansę zaistnieć w obiegu międzynarodowym.